HUMANISTIČKE STUDIJE

6|2019

Univerzitet
Donja Gorica

ČASOPIS
HUMANISTIČKE STUDIJE

Glavni i odgovorni urednik:
Dragan K. Vukčević

Urednik broja
„Evropski izbori (2019) u kontekstu reforme Evropske unije i njihov uticaj na Zapadni Balkan“:
Dragan Đukanović

Redakcija:
1. Đorđije Borozan (Podgorica);
2. Ilija Vujačić (Podgorica);
3. Dragica Vujadinović (Beograd);
4. Milan Podunavac (Podgorica);
5. Cirila Toplak (Ljubljana);
6. Mirjana Maleska (Skoplje);
7. Asim Mujkić (Sarajevo).

Savjet:
1. John Keane (Sidney);
2. Nenad Dimitrijević (Beograd);
3. Čedomir Čupić (Beograd);
4. Olga Breskaja (Vilnius);
5. Ana Krasteva (Sofija, Lyon);
6. Panos Ljoveras (Solun);
7. Đuro Šušnjić (Beograd);
8. Tonko Maroević (Zagreb);
9. Viljam Smirnov (Moskva);
10. Rudi Rizman (Ljubljana);
11. Alpar Lošonc (Novi Sad);
12. Vesna Kilibarda (Podgorica);
13. Stefano Bianchini (Bologna);
14. Hans-Georg Ziebertz (Würzburg);
15. Ratko Božović (Beograd).

Sekretar: Nikola Zečević

Dizajn: Mile Grozdanić

Priprema za štampu: Bojan R. Popović
Medeon, Podgorica

Lektura i korektura: Valentina Knežević

Izdavač: HS, UDG

Podgorica,
2019.

www.humanistickestudije.me

6|2019

SADRŽAJ

DRAGAN K. VUKČEVIĆ Uvodna riječ
glavnog i odgovornog urednika /5/

DIO I TEMA BROJA: EVROPSKI IZBORI (2019)
U KONTEKSTU REFORME EVROPSKE UNIJE I
NJIHOV UTICAJ NA ZAPADNI BALKAN
RADMILA NAKARADA Višeslojne poruke izbora
za Evropski parlament (2019) /9/
LJILJANA GLIŠOVIĆ Evropska Nemačka ili nemačka
Evropa: rezultati izbora za Evropski parlament u Nemačkoj
i izbor predsednika Evropske komisije /23/
SAJMA ADEMOVIĆ Identitet kao osnova
evropeizacije Zapadnog Balkana /33/
NIKOLA B. ŠARANOVIĆ Religijski akteri i političko
akterstvo: izbori za Evropski parlament 2019. godine /47/
LUKA NEŠKOVIĆ Budućnost Evrope i kriza hrišćanskog identiteta /57/

DIO II STUDIJE
MILUN LUTOVAC Romani mojkovačkog književnog kruga /71/
NIKOLA BANIĆEVIĆ Reforme sektora nacionalne bezbjednosti
u procesu evroatlantskih integracija Crne Gore /85/

DIO III RECENZIJE
FILIP TESAR, *Etnički konflikti,* Biblioteka XX vek, Beograd, 2019
(Milan Podunavac) /103/
ĐURO ŠUŠNJIĆ, *Sjaj odlomka: Prilozi otvorenoj antropologiji*,
UDG — Fakultet umjetnosti, Podgorica, 2019. (Luka Rakojević i
Nikola Vukčević) /107/
MILOVAN ĐILAS, *Pisma iz zatvora*, Vukotić Media, Beograd, 2016.
(Veselin Pavlićević) /111/

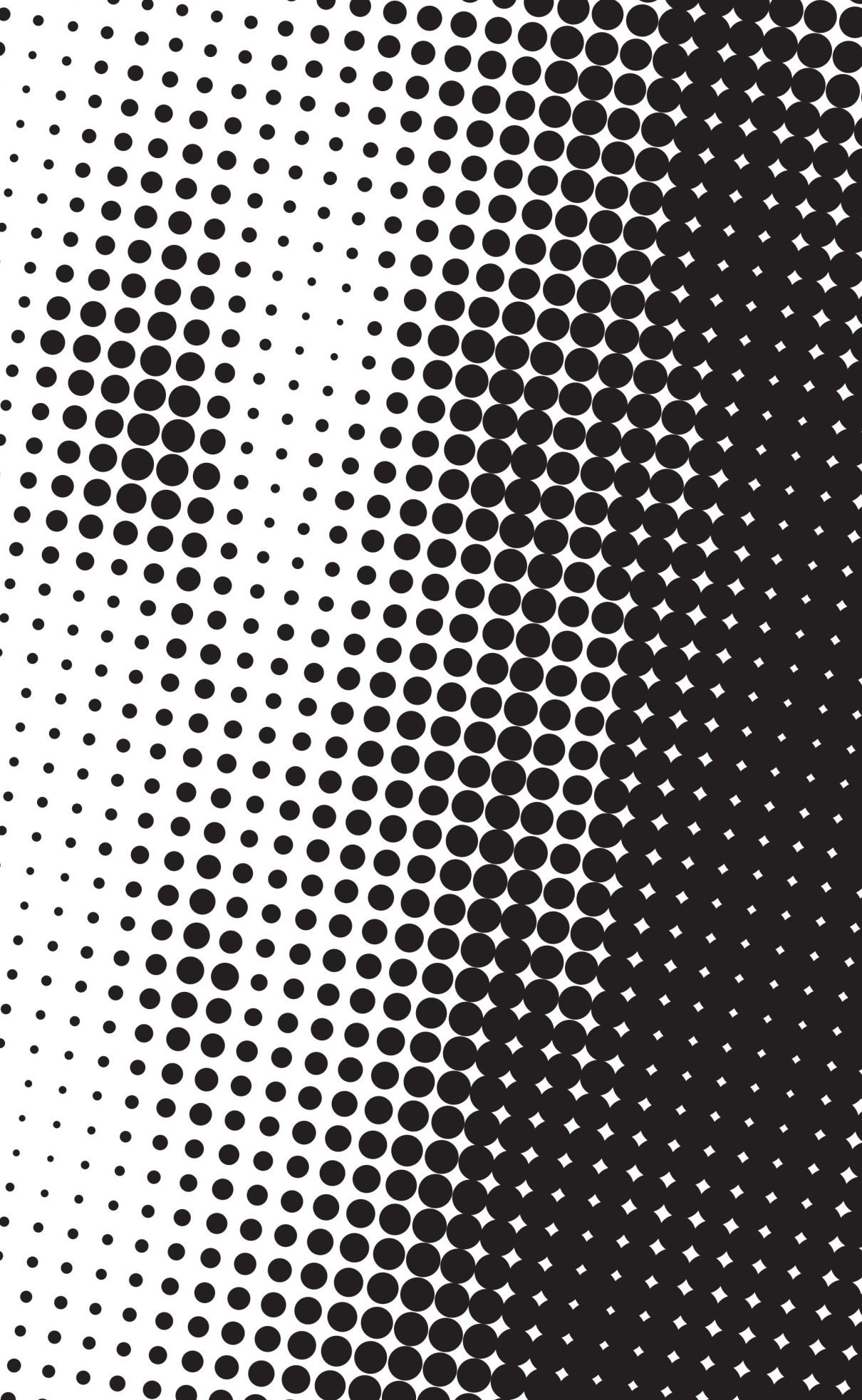

Nikola B. Šaranović*

UDK 342.534:061.1EU"2018"

Religijski akteri i političko akterstvo: izbori za Evropski parlament 2019. godine

Tema ovog rada je aktivizam religijskih aktera na nivou Evropske unije, a u kontekstu izbora za Evropski parlament, održanih 5. maja 2019. godine. U njemu su predstavljeni dokumenti Komisije biskupskih konferencija Evropske unije (Commission of Bishops Conferences of the European Union — COMECE) i Konferencije evropskih crkava (Conference of European Churches — CEC), objavljenih u povodu održavanja navedenih izbora. Riječ je o dokumentima „Obnova zajednice u Evropi" (COMECE) i „Evropa: njena naša budućnost" (CEC), u kojima su dva vodeća religijska aktera na unijskom nivou iznijeli svoje poglede na evropske izbore i njihovu važnost za budućnost evropskog kontinenta. Navedena dokumenta i kroz njih COMECE i CEC uzimaju se kao studija slučaja za politički aktivizam religijskih aktera i sagledavaju u svijetlu principa učesničke (participativne) demokratije, koji se sa principom predstavničke (reprezentativne) demokratije ukrstio upravo na izborima za Evropski parlament.

Ključne riječi: Evropska unija, COMECE, CEC, religijski akteri, politički aktivizam, evropski izbori, učesnička demokratija, predstavnička demokratija

Uvod

Religijski akteri i političko akterstvo: da li su to dvije sintagme u oksimoronu, u kojem sastavni veznik „i" treba zamijeniti rastavnim veznikom „ili", kako bi se dobio opozitni odnos, uklopljen u binarnu paradigmu „religijsko-sekularno", postavljajući tako pred religijske aktere jednostavan, a zapravo uprošćen izbor — ili vjera ili politika?

Iako je riječ o pojmovima koji označavaju dvije različite pojave („religijski akteri" i „političko akterstvo"), prilog za odgovor na postavljeno pitanje može se naći u aktivnostima dva vodeća religijska aktera na nivou Evropske unije — Komisije biskupskih konferencija Evropske unije (Commission of Bishops Conferences of the European Union — COMECE) i Konferencije evropskih crkava (Conference of European Churches — CEC), upravo povodom prvoklasnog političkog događaja — izbora za Evropski parlament 2019. godine. Naime, COMECE i CEC, partnerske organizacije koje predstavljaju Rimokatoličku, protestantske i pravoslavne crkve na unijskom nivou,

* Konzorcijum za religijsko-istraživačku djelatnost, nisha@t-com.me

objavile su dva dokumenta: „Obnova zajednice u Evropi“[1] (COMECE) i „Evropa: njena naša budućnost“[2] (CEC).

Taj događaj je bio dvostruka tačka susreta: s jedne strane vjere i politike, a s druge strane — principa predstavničke i učesničke demokratije.

Predstavnička i učesnička demokratija

Navedenim principima posvećeni su članovi 10. i 11. Ugovora o Evropskoj uniji. Članom 10. je određeno da će funkcionisanje Evropske unije biti zasnovano na predstavničkoj demokratiji, odnosno da su građani neposredno predstavljeni na unijskom nivou u Evropskom parlamentu, a države članice su predstavljene u Savjetu Evropske unije.

Kao dopunski, ne i jednak principu predstavničke (reprezentativne) demokratije, članom 11. ovaploćen je princip učesničke (participativne) demokratije: „1. Institucije na prikladan način pružaju građanima i predstavničkim udruženjima mogućnost da javno iznose i razmjenjuju stavove u svim oblastima djelovanja Unije. 2. Institucije održavaju otvoren, transparentan i redovan dijalog sa predstavničkim udruženjima i civilnim društvom. 3. Evropska komisija obavlja široke konsultacije sa zainteresovanim stranama u cilju obezbjeđenja usklađenosti i transparentnosti djelovanja Unije. 4. Najmanje jedan milion građana Unije, državljana značajnog broja država članica, mogu pokrenuti inicijativu kojom pozivaju Evropsku komisiju da, u okviru svojih nadležnosti, podnese odgovarajući predlog o pitanjima za koja građani smatraju da je radi sprovođenja ugovora potreban pravni akt Unije. Postupci i uslovi koji su potrebni za takvu inicijativu građana utvrđuju se u skladu sa članom 24. stav 1. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.“

Položaj, pak, religijskih aktera u procedurama učesničke demokratije, preciznije je određen članom 17. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, koji glasi: „1. Unija poštuje i ne dovodi u pitanje status koji u skladu sa domaćim pravom imaju crkve i vjerska udruženja ili zajednice u državama članicama. 2. Unija jednako poštuje status koji u skladu sa domaćim pravom, imaju filozofske i nekonfesionalne organizacije. 3. Priznajući njihov identitet i poseban doprinos, Unija vodi otvoren, transparentan i redovan dijalog sa ovim crkvama i organizacijama.“ Navedeni član je rezultat inicijative „Duša za Evropu“, koju je ranih devedesetih godina prošlog vijeka pokrenuo tadašnji predsjednik Evropske komisije Žak Delor.[3]

---

1 http://www.comece.eu/dl/qqoNJKJKKMNNJqx4KJK/2019–02–12_Election_Statement.pdf

2 http://www.ceceurope.org/wp-content/uploads/2019/03/CEC_eu-election_EN_8.pdf

3 Vidi: N. Šaranović, „O jednoj inicijativi: 'Duša za Evropu' između norme i stvarnosti“, u: *Humanističke studije 1/2015,* Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, 2015, str. 183–192.

Religijski akteri

Na osnovu navedenog člana, u dijalogu sa institucijama Evropske unije učestvuje mnoštvo religijskih aktera, među kojima se po kapacitetima, organizovanosti, metodologiji rada i realnoj snazi uticaja izdvajaju autori dokumenata „Obnova zajednice u Evropi" i „Evropa: njena naša budućnost".

Komisija biskupskih konferencija

Komisija biskupskih konferencija Evropske zajednice (COMECE; latinski: Commissione Episcopatum Communitatis Europensis) međunarodno je okupljanje biskupa koje je delegiralo 27 katoličkih biskupskih konferencija, osnovano 1980. godine kao instrument povezivanja između biskupskih konferencija i Evropske zajednice, čiji je cilj praćenje i analiza političkog procesa na evropskom nivou, informisanje i podizanje svijesti unutar Rimokatoličke crkve o razvoju evropske politike i zakonodavstva, promocija socijalne nauke Rimokatoličke crkve o izazovima sa kojima se ujedinjena Evropa suočava i održavanje redovnog dijaloga s evropskim institucijama.[4] COMECE ima Skupštinu, Stalni odbor i Sekretarijat sa sjedištem u Briselu, u kojem je angažovano 11 savjetnika.[5]

Shodno kanonskom pravu Rimokatoličke crkve, COMECE ima stastus javno-pravnog lica, kolegijalnog *universitates personarum*.[6] Codex Iuris Canonici sadrži osnovu za njegovo osnivanje kroz propisivanje: „odnosi između biskupskih konferencija, posebno susjednih, treba da budu unaprijeđeni u cilju promocije i zaštite većeg dobra".[7]

Kako je kanonskim pravom predviđeno da kanonska pravna lica mogu steći građanskopravni subjektivitet, radi djelovanja u građanskom poretku[8], COMECE je, odnosno njegov sekretarijat u Briselu, registrovan u skladu sa zakonodavstvom Kraljevine Belgije kao međunarodna organizacija bez lukrativnog cilja (International Organization without Lucrative Purpose — Association Internationale Sans But Lucratif - AISBL). Kao takav, COMECE, tj. njegov sekretarijat, registrovan je u Registru transparentnosti (Transparency Register) EU, u odjeljku V, koji obuhvata organizacije koje predstavljaju crkve i vjerske zajednice.[9]

Konferencija evropskih crkava

Konferencija evropskih crkava (CEC-KEK) okuplja protestantske i pravoslavne crkve Evrope. Rudimentarni oblik ovog saveza, njegov

---

4 www.comece.org
5 Ibidem
6 Codex Iuris Canonici, 115–116.
7 Ibidem, 495.
8 A. Gauthier, *Juridical Persons in the Code of Canon Law* u *Studia Canonica* 25, Saint Paul University, Otawa, 2001, 1991, str. 85.
9 http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/consultation/reportControllerPager.do?action=search&categories=44&

začetak, može se naći u periodu hladnog rata. Fragmentiranoj i podijeljenoj Evropi bilo je potrebno da prevaziđe politički razdor i posveti se iznova ljudima pocijepanim Drugim svjetskim ratom. U to vrijeme, mala grupa vjerskih lidera iz Istočne i Zapadne Evrope počela je da razmatra mogućnost približavanja crkava iz evropskih zemalja razdvojenih različitim, čak suprotstavljenim, političkim, ekonomskim i socijalnim sistemima. Njihov cilj je bio da omoguće da crkve Evrope postanu instrumenti mira i razumijevanja. Pripireme su počele 1953, i u januaru 1959. godine, u danskom gradu Niborgu, održana je Prva skupština Konferencije, kojoj su prisustvovali predstavnici preko 50 evropskih crkava. U istom gradu održane su i Druga (1960) i Treća (1962) skupština. Na Četvrtoj skupštini, održanoj simbolično na brodu, na moru, u međunarodnim vodama, čime je iskazana potreba za prostorom bez granica, 8. oktobra 1964. godine usvojen je prvi Ustav Konferencije. To je bio važan korak u prerastanju labave asocijacije crkava u njihovu Konferenciju.

Danas, Konferencija evropskih crkava broji preko 120 članica iz preko 30 evropskih zemalja.[10] Interesantno je da je KEK upisan u registar transparentnosti kao nevladina organizacija, na uže „nevladine organizacije, platforme i slično". CEC u belgijskom pravnom poretku takođe uživa status međunarodne organizacije bez lukrativnog cilja.

Političko akterstvo

COMECE i CEC predstavljaju dva motora koji pokreću crkve i vjerske zajednice u dijalogu sa institucijama EU. U Registru transparentnosti trenutno je upisano 54 registrovanih. Registar se ne odnosi na crkve, već na njihova predstavništva ili pravna tijela, kancelarije i mreže za predstavljanje pred evropskim institucijama, kao i na njihova udruženja[11]. Interesantno je da u dijalogu učestvuju subjekti koji nijesu upisani u EU registar transparentnosti, a ne učestvuju neke organizacije koje su upisane u ovaj registar. Takođe je interesantno da ima subjekata čije sjedište nije u Briselu, a nekih čije sjedište nije čak ni u državi članici EU, pa čak ni na evropskom kontinentu.

Njihova dokumenta povodom izbora za Evropski parlament samo su ilustracija cijelog korpusa aktivnosti u okviru ovog dijaloga, od dijaloških seminara sa Evropskom komisijom, diskusija i skupova u Evropskom parlamentu, do polugodišnjih sastanaka sa predstavnicima država koje predsjedavaju Savjetom EU, zaključno sa redovnim godišnjim sastancima na najvišem političkom nivou u EU.

---

[10] www.ceceurope.org

[11] Čl. 11. Sporazuma između Evropskog parlamenta i Evropske komisije o uspostavljanju registra transparentnosti za organizacije i samozaposlene pojedince koji su uključeni u kreiranje i sprovođenje politike EU, SL L 191/29

„Obnova zajednice u Evropi"

Riječ je o izjavi biskupa povodom izbora na kojima će „evropski građani biti odgovorni za izbor novih članova Evropskog parlamenta", što će „usloviti političke odluke koje će uticati na naš svakodnevni život u sljedećih pet godina." Uz podsjećanje da je Rimokatolička crkva „dio evropske građevine već više od dva milenijuma", biskupi ističu da je stupanje na snagu Lisabonskog ugovora prije deset godina „otvorilo niz novih mogućnosti", ali da danas, „suočavajući se s mnogim nesigurnostima, trenutno raspoloženje izgleda manje optimistično". Oni smatraju da evropski izbori 2019. godine „dolaze u pravom trenutku da se donesu politički izbori koji će podsticati obnovljeno bratstvo među ljudima, ponovno pokretanje evropskog projekta."

Konstatuju da „EU nije savršena i vjerovatno joj treba novi narativ o nadi". Za izbornu raspravu smatraju da „treba da se uredi na politike EU, kao i na sposobnost kandidata da ih razrade i primijene". Kandidate treba da krasi „integritet, kompetentnost, vođstvo i predanost opštem dobru". Birači se upućuju na vrijednovanje kandidata u svijetlu „opcija koje odražavaju novi hrišćanski humanizam", odnosno koje služe i oblikuju temeljna ljudska prava".

Biskupi odgovaraju i na pitanje: Šta znači biti Evropljanin? „Evropa se ponekad doživljava kao daleka i samozatajna. Kao evropski građani moramo poduzeti korak i preuzeti odgovornost u davanju konkretnog značenja za 'jedinstvo u različitosti'. Jedinstvo u različitosti podrazumijeva zajednička pravila koja uzimaju u obzir legitimnu zaštitu i promociju sloboda putem demokratskih praksi koje ukazuju na odgovornost, transparentnost i pravednu primjenu vladavine prava. Evropske javne vlasti ne bi trebalo posmatrati kao nametanje jednostranih odluka izvan, već kao favorizaciju ličnog i kolektivnog angažmana svih građana u istinskom, kreativnom i dijalogu u poštovanju." Naglašavaju da EU mora ponovo otkriti svoj zajednički identitet, da bi mogla odgovoriti izazovima sa kojima se suočava, kao i „ojačati solidarnost u obnovi društvenih veza koje postoje u i među zemljama i narodima". Ističu da nam je potrebna EU koja štiti porodice, najugroženije, kulture.

Biskupi se u Izjavi dotiču i konkretnih izazova, koji se tiču digitalizacije, migracija, porodice i životne sredine. Digitalizaciju označavaju ne samo kao krizu, već i kao mutaciju, u kojoj je potrebno vratiti kontrolu nad našim životima. Pozivaju na dodatno jačanje dijaloga na osnovu člana 17. „kreativnošću, predanošću i poštovanjem institucija EU". Za biskupe je važno sačuvati „centralnu vrijednost ljudske osobe", a politike na nivou EU trebalo bi, po njima, razviti prateći „integrisani ljudski razvoj osoba, porodica i zajednica", pri čemu upozoravaju na problem nataliteta. Ukazuju na to da je dobrobit porodice povezana sa Unijom koja podstiče socijalnu ekonomiju. Zajedničko dobro smatraju većim od dobra Evrope i u tom smislu pozivaju na solidarnost prema migrantima, ali i na brigu o životnoj sredini i održivom razvoju, koji se ne mogu ograničiti na granice EU, koja

treba da bude jaka na međunarodnom planu, što je potrebno „za promociju i zaštitu ljudskih prava u svim oblastima i za solidan doprinos EU-a kao višestranog aktera miru i ekonomskoj pravdi".

Evropa. Njena naša budućnost

U dokumentu Crkvena akcija 2019, pod naslovom „Evropa — njena naša budućnost", Konferencija evropskih crkava postavlja niz pitanja u kontekstu izbora za Evropski parlament. Ta pitanja predstavljaju svojevrsna mjerila za određivanje preferencija kandidatima za poslanike u Evropskom parlamentu: Kako će EU jačati ideal zajedničkih vrijednosti, imajući u vidu odluku jedne države članice da napusti EU? Kako će EU ojačati svoju posvećenost zajedničkom dobru? Kako će EU odgovoriti na izazove rastućeg populizma i političkog ekstremizma? Kako će se odnijeti prema onima kojima treba pomoć, zaštita i podrška? Kako naći mogućnost za migrante i praznine na tržištu rada? Kako promovisati solidarnost i politike vezane za migrante? Kako implementirati stub socijalnih prava? Kako se boriti sa socijalnom nejednakošću? Kako zaštititi privatnost i porodično vrijeme od digitalizacije i fleksibilnog radnog vremena? Kako će EU sniziti gasove u skladu sa Pariskim ugovorom? Kako će se odnijeti prema žrtvama klimatskih promjena? Kako implementi ciljeve održivog razvoja?

Oksimoron ili sinteza?

Uprkos unutrašnjim razlikama i tenzijama u religijskom korpusu Evrope, na primjeru navedenih dokumenata više su nego očigledni zajednički imenitelji u djelovanju COMECE i CEC. Prvi i osnovni među njima je aksiološkog karaktera: promocija i zaštita vrijednosti na kojima je utemeljena EU — ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti, vladavine prava i ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina, odnosno pluralizma, nediskriminacije, tolerancije, pravde, solidarnosti i jednakosti između muškaraca i žena.[12] Drugi zajednički imenitelj mogao bi biti označen *teleološkim*: opredijeljenost za ciljeve Evropske unije, a među njima su — unaprjeđenje mira, evropskih vrijednosti i blagostanja svojih naroda, trajni razvoj Evropske unije, visokokonkurentna tržišna socijalna privreda itd.[13] Treći zajednički imenitelj bio bi *funkcionološke* prirode: poštovanje i korišćenje principa funkcionisanja Evropske unije, kao što su principi predstavničke i učesničke demokratije.

U najkraćem, političko akterstvo religijskih aktera motivisano je podrškom „Evropskom projektu". Frederik Bolman u eseju „Politička mobilizacija religijskih organizacija u okviru evropske javne sfere" prepoznaje četiri varijable koje utiču na religijske zajednice da postanu

[12] Član 2. Ugovora o Evropskoj uniji
[13] Član 3. Ugovora o Evropskoj uniji

akteri na nivou EU: 1. Percepcija da se proces političkog odlučivanja tiče interesa opšteg dobra; 2. Percepcija da je razvoj EU u stanju krize; 3. Opšta aspiracija da se postane politički akter. U tom procesu, kako primjećuje Bolman, religijske organizacije kretale su se „sve više i više od svojih vjerskih ideja prema EU kao političkom projektu, prije nego kao misionarskom polju", cijeneći da Evropskom projektu mogu da doprinesu: „pružanjem izvora smisla cijelog projekta, zastupanjem ideja političke i društvene integracije, jačanjem demokratskih principa, motivacijom svojih članova da učestvuju kao aktivni EU građani i tako dalje".[14] Legitimitet za političko akterstvo na nivou EU, na kojem su, kako to definiše Bolman, izgrađeni njihovi „putevi ka Briselu", religijski akteri nalaze u „stvarnim korijenima" evropskih vrijednosti i principa, kao što su subsidijarnost, jedinstvo u različitostima, ideja prosvjetiteljstva, odnosno u doprinosu religijske zajednice, odnosno tradicije, evropskoj istoriji i identitetu, ili Evropi kao zajednici vrijednosti, pri čemu svaka sebi pridaje taj značaj.[15]

Bolman u ovom miljeu razlikuje religije kao tradicionalne institucije i vjerski zasnovane organizacije civilnog društva. One različito doživljavaju političko okruženje: prve za sebe kažu, iako formalno NVO, da su „suvereni sagovornici politike" ili „tradicionalne institucije od društvenog značaja"; druge, koje su i suštinski NVO, smatraju da suština nije u instituciji, već u pomaganju institucijama EU znanjem i korisnim informacijama.[16] Politička mobilizacija ovih organizacija dovela je do njihove adaptacije na „pravila evropske igre" i posljedično do „znatnog stepena izomorfizma unutar organizacionog polja".[17]

S druge strane, EU priznaje da su se nepovrediva i neotuđiva ljudska prava kao što su sloboda, demokratija, jednakost i vladavina prava, razvile kao univerzalne vrijednosti iz kulturnog, vjerskog i humanističkog nasljeđa Evrope.[18] Međutim, kako to navodi Ronan Mek Krea u eseju „Religijski doprinos stvaranju prava i politika u sekularnom političkom poretku", unijsko priznanje ovih vrijednosti proteže se samo na one njihove elemente koji doprinose liberalnim političkim vrijednostima, koje ona vidi kao krajnja politička dobra, koja podupiru njen ustavni poredak, i koje su imale kompleksnu i konfliktnu relaciju sa glavnim evropskim religijskim tradicijama.[19] Prema njego-

---

[14] F. Böllmann, The political mobilisation of religious organizations within the European public sphere u Representing Religion in the European Union: Does God Matter?, Routledge Studies in Religion and Politics, New York, 2013, str. 203–206.

[15] Ibidem

[16] Ibidem, str. 207.

[17] Ibidem

[18] Preambula Ugovora o Evropskoj uniji

[19] R. Mc Crea, Religious contributions to law — and policy-making in a secular political order: the approach of European institutions u Representing Religion in the European Union: Does God Matter, Routledge Studies in Religion and Politics, New York, 2013, str. 218.

vim riječima, ova ravnoteža između religijskih i humanističkih uticaja na javni poredak zahtijeva relativizaciju religijske perspektive[20], religije daju „poseban doprinos", kroz perspektivu koju druge grupe ne mogu da pruže u istom stepenu, u procesu artikulacije evropske javne moralnosti. Mek Krea zaključuje da, iako očigledno religije nijesu jedini izvor morala, niti jedine organizacije kvalifikovane za moralne sudove i izjave, identifikacija njihovog „posebnog doprinosa" uključuje stepen poštovanja prema istorijskoj ulozi religija u pitanjima morala.[21]

Odgovor na pitanje „Oksimoron ili sinteza?" djelimično nam daje Alen Turen u knjizi „Kraj društava". Opisujući (bes)poredak u kojem živimo kao svijet bez dubine, bez svijesti, bez smisla, svijet komunikacija i simulacija, Turen odbija kao neprihvatljivu „radikalnu opoziciju između jednog čisto instrumentalnog svijeta i svijeta ciljeva i vrijednosti". Dok se vladajući nihilizam „nameće pomoću nemoći svih kategorija aktera", Turen smatra da je najvažnije „ponovo otkriti potrebu aktera, onih koji uvode smisao, koji nas pozivaju da se borimo, umjesto da nas potčine neizvjesnostima ekonomije kao što se klanjalo nekada pred gnjevom bogova."[22]

Zaključak

Umjesto oksimoronskog odnosa između pojmova „religijski akteri" i „političko akterstvo", realni odnos između ovih pojava u Evropskoj uniji nameće razumijevanje kojim se prevazilazi paradigma „religijsko-sekularno", kao relikt davno prevaziđene klasične teorije sekularizacije.

Aktivnost COMECE i CEC u vidu dokumenata „Obnova zajednice u Evropi" i „Evropa: njena naša budućnost", a u kontekstu redovnog, otvorenog i transparentnog dijaloga sa institucijama EU, ali i šire, pokazuju međusobnu neisključivost pojmova „religijski akteri" i „političko akterstvo", odnosno njihovu komplementarnost. Ona se najbolje ogleda u ključnoj evropskoj sintezi „Jedinstvo u različitostima", pri čemu se pod različitostima podrazumijevaju svi oni konstitutivni elementi navedeni u Preambuli Ugovora o Evropskoj uniji: kulturno, vjersko i humanističko nasljeđe Evrope.

Konačno: *teologiji* religijskih aktera itekako ima mjesta u *teleologiji* političkog akterstva u Evropskoj uniji.

---

[20] Ibidem, str. 219.

[21] Ibidem, str. 220.

[22] A. Turlan, *Kraj društava*, CID, Podgorica, 2018, str. 333–334.

Literatura

Albert Gauthier, *Juridical Persons in the Code of Canon Law* u *Studia Canonica* 25, Saint Paul University, Otawa, 2001, 1991;
Alen Turlan, *Kraj društava*, CID, Podgorica, 2018;
Friederike Böllmann, *The political mobilisation of religious organizations within the European public sphere* u *Representing Religion in the European Union: Does God Matter*?, Routledge Studies in Religion and Politics, New York, 2013;
N. Šaranović, „O jednoj inicijativi: 'Duša za Evropu' između norme i stvarnosti", u: *Humanističke studije 1/2015,* Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, 2015;
Ronan Mc Crea, *Religious contributions to law- and policy-making in a secular political order: the approach of European institutions* u *Representing Religion in the European Union: Does God Matter*, Routledge Studies in Religion and Politics, New York, 2013;

Pravni i kanonsko pravni izvori

Codex Iuris Canonici
Ugovor o Evropskoj uniji
Ugovor o funkcionisanju Evropske unije
Sporazum između Evropskog parlamenta i Evropske komisije o uspostavljanju registra transparentnosti za organizacije i samozaposlene pojedince koji su uključeni u kreiranje i sprovođenje politike EU

Dokumenta:

„Obnova zajedništva u Evropi": http://www.comece.eu/dl/qqoNJKJKKMNNJqx4KJK/2019–02–12_Election_Statement.pdf
„Evropa: njena naša budućnost": http://www.ceceurope.org/wp-content/uploads/2019/03/CEC_eu-election_EN_8.pdf

Ostali izvori:

www.comece.org
www.ceceurope.org
http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/consultation/reportControllerPager.do?action=search&categories=44&

Nikola B. Šaranović

Religious Actors and Political Actorship: European Parliament Election 2019

The theme of this paper is the activism of religious actors at the European Union level, in the context of the European Parliament elections held on 5 May 2019. It presents the documents of the Commission of Bishops Conferences of the European Union (COMECE) and the Conference of European Churches (CEC), published on the occasion of the said elections. These are "Rebuilding Community in Europe" of COMECE and "Europe: It's Our Future" of CEC, in which two leading Union-level religious actors presented

their views on the European elections and its relevance to the future of the European continent. These documents and through them COMECE and CEC are taken as a case study for political activism of religious actors and viewed in the light of the principle of participatory democracy, which crossed with the principle of representative democracy precisely in the elections for the European Parliament.

Key words: European Union, COMECE, CEC, religious actors, political activism, European elections, participatory democracy, representative democracy